

ХУЛОСАИ НИҲОИИ
шурои диссертационии 6D.КОА-021-и назди
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илм

Парвандаи аттестатсионии №_____
Қарори шурои диссертационӣ аз 16-уми марта соли 2023, №39

Барои сазовор доистани Чалилова Анварбӣ Нематовна, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи илмии номзади илми филология.

Диссертасияи Чалилова Анварбӣ Нематовна дар мавзуи «Унсурҳои забони омиёна дар ашъори Ашур Сафар» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ дар ҷаласаи шурои диссертационии 6D.КОА-021-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17; фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7-уми январи соли 2022, таҳти №23) рӯзи 29-юми декабри соли 2022, суратмаҷлиси №26 барои ҳимоя қабул гардидааст.

Довталаби дараҷаи илмӣ Чалилова Анварбӣ Нематовна 27-уми апрели соли 1981 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таваллуд шудааст. Соли 2003 факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакиро аз рӯи ихтисоси забон ва адабиёти тоҷик ва соли 2012 аспирантураи донишгоҳи мазкурро ҳатм кардааст. Аз моҳи августи соли 2003 ба ҳайси асистенти кафедраи методикаи забон ва адабиёти тоҷикӣ Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ва аз соли 2021 ҳамчун муаллими калони кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикӣ фаъолият карда истодааст.

Диссертасия дар кафедраи забоншиносӣ ва таърихи забони Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ – доктори илми филология, профессори кафедраи забони тоҷикӣ ва усули таълими забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Кабиров Шаҳбозбек.

Муқарризони расмӣ: Шокиров Тӯғрал Сироҷович – доктори илми филология, профессори кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии ҳукук, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон ва Юсупов Абдулло Исломович – номзади илми филология, дотсенти кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино.

Муассисаи пешбар – Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ АМИТ дар тақризи мусбати худ, ки аз ҷониби номзади илми филология, мудири шуъбаи забони тоҷикӣ Мирзоев С., ҳодими пешбари илмии шуъбаи

мазкур, номзади илми филология Тұраев Б., котиби илмии қаласа, ходими калони илмии шуъбаи забонҳои бостон ва ориёнӣ, номзади илми филология Мамадаминова З. ва имзою мухри директори муассиса, доктори филология, профессор Шарифзода Ф. пешниҳод шудааст, қайд менамояд, ки диссертатсияи Ҷалилова Анварбай Нематовна дар мавзуи «Унсурҳои забони омиёна дар ашъори Ашур Сафар» ба талаботи бандҳои 31-37-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувоғиқ буда, муаллифи он сазовори дарёғти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мебошад.

Муқарризон ва муассисаи пешбар бо назардошти муқаррароти бандҳои 67-70 ва 74-75-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, интихоб ва таъин гардидаанд. Интихоби муқарризона расмӣ ва муассисаи пешбар ба он асоснок мегардад, ки онҳо мутахассисони бевоситаи соҳаи забоншиносӣ буда, дар корҳои илмию таҳқиқотӣ фаъолона иштирок менамоянд ва дар ин самт асару мақолаҳои зиёде таълиф кардаанд, ки мазмуну муҳтавои онҳо ба мавзуи диссертатсияи мазкур иртибот дорад.

Довталаби дараҷаи илмӣ доир ба мавзуи диссертатсия 7 мақолаи илмӣ ба нашр расонидааст, ки аз ин номгӯй 4 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандай Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба чоп расидаанд. Маводи интишоргардида нуктаҳои асосӣ, натиҷаҳо ва мазмуни диссертатсияро инъикос намуда, саҳми шахсии муаллифро сабит менамоянд.

I. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандай Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

[1-М]. Ҷалилова А. Н. Вожаҳои ҳалқӣ-гуфтугӯйӣ дар ашъори Ашур Сафар /А. Н. Ҷалилова // Ахбори Академияи илмҳои ҶТ. – Душанбе, 2015. – №1 [237]. – С. 78-82.

[2-М]. Ҷалилова А. Н. Ибораҳои тасвирии изофӣ дар ашъори Ашур Сафар /А. Н. Ҷалилова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2017. – №4/5. – С. 18-20.

[3-М]. Ҷалилова А. Н. Ибораҳои фразеологии феълӣ ва ҳусусияти онҳо дар ашъори Ашур Сафар /А. Н. Ҷалилова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2017. – №4/6. – С. 19-23.

[4-М]. Ҷалилова А. Н. Баёнгари эҳсосоту майлҳои иродавии манғӣ дар ашъори Ашур Сафар. /А. Н. Ҷалилова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2019. – №3. – С. 86-90.

II. Мақолаҳои муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашрияҳои дигари илмӣ:

[5-М]. Чалилова А. Н. Вожаҳои шевагии баёнгари мағҳумҳои хешутаборӣ дар ашъори Ашур Сафар /А. Н. Чалилова //Паёми Донишгоҳи давлатии Кулоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. – Душанбе, 2015. – №2 [13]. – С. 310-315.

[6-М]. Чалилова А. Н. Корбаси пасванди «-ак» дар ашъори Ашур Сафар /А. Н. Чалилова //Паёми Донишгоҳи давлатии Кулоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. – Душанбе, 2016. – №1 [14]. – С. 203-208.

[7-М]. Чалилова А. Н. Зарбулмасалу мақолҳо дар ашъори Ашур Сафар /А. Н. Чалилова //Маводи конференсияи байналмилалии «Актуальные проблемы филологии и лингводидактики» (ш. Душанбе, 18-19 октября соли 2019). – Душанбе, 2019. – С. 582-586.

Ба автореферати диссертатсия аз муҳаққиқони зерин тақризҳо ба шурӯи диссертационӣ ворид шудаанд:

1. Дар **тақризи** доктори илми филология, мудири кафедраи забони Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон ба номи С. Раҳимов Шафоатов А.Н. дастовардҳои довталаб ва аҳаммияти назарию амалии таҳқиқ таъқид гардида, ба автореферат се эрод гирифта шудааст:

1. Хуб мебуд, агар фаслҳои чорум ва панҷуми боби сеюм ба ҳам муттҳид гардонида мешуданд.

2. Дар ягон саҳифаи автореферат схема, диаграмма ва гистограммаҳо нишон дода нашудааст.

3. Дар баъзе саҳифаҳои автореферат ғалатҳои имлоиву грамматики ва услубӣ ба назар мерасанд (3, 11, 16, 18, 25 ва ғ).

2. **Тақризи** номзади илми филология, дотсенти кафедраи фанҳои гуманитарӣ ва забонҳои Донишкадаи технология ва менечменти инноватсионӣ дар шаҳри Кулоб Гулямов Ҳайдар Қаландаровиҷ мусбат буда, чунин эродҳо пешниҳод шудаанд:

1. Дар автореферати диссертатсия ҷо-ҷо ғалатҳои техникиву имлой ва баъзан услубӣ дар ҷумлаҳо ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо ба манфиати кор мебошад.

2. Довталаб дар автореферати диссертатсия калимаҳои якранг, ба монанди хоси забони омиёна ва зимни ин байтро зиёд истифода намудааст.

3. **Тақризи** номзади илми филология, муаллими қалони кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи славянни Россия ва Тоҷикистон Амлоев Аминҷон Ятимовиҷ низ мусбат буда, ба автореферат ду эрод гирифта шудааст:

1. Ба андешаи мо, дар автореферати диссертатсия баъзан тақрори фикру андешаҳо ба мушоҳида мерасад, ки хуб мебуд, бо ишорае иктифо карда шавад;

2. Дар автореферати диссертатсия баъзан ғалатҳои имлой (саҳифаҳои 3, 10, 12, 14, 18, 22) ба ҷашм мерасанд, ки рафъи онҳо ҳусни корро меафзояд;

Муқарризон дар баробари муайян кардани баъзе эроду нуқсонҳои диссертатсия ва автореферати он (точикӣ ва русӣ) аҳаммияти ҷанбаҳои назариявию амалӣ ва навоварии кор, инчунин дастовардҳои илмии муаллифи диссертатсияро таъкид карда, онро барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ сазовор донистанд.

Шурои диссертационӣ қайд менамояд, ки довталаби дараҷаи илмӣ дар асоси иҷро кардани таҳқиқи илмӣ чунин масъалаҳоро ҳаллу фасл намудааст:

– тавъам бо иҷро кардани таҳқиқоти илмӣ бо истифода аз назарияҳо ва равишҳои илмӣ-таҳқиқотии маъмул ба омӯзиши вожа, таркиб ва ибораҳои ашъори А. Сафар пардохта, онҳоро аз лиҳози луғавӣ, мавзӯй, баромад, соҳтор ва услубӣ баррасӣ намуда, кори илмии аз нигоҳи забоншиносӣ арзишмандро ба анҷом расонидааст.

– дар ашъори шоир вожаҳои омиёнаи ифодагари мағҳумҳои предметӣ, сифатӣ ва хешутаборӣ дар мавқеъҳои мувоғиқ, ки нисбат ба муродифоти адабиашон шинаму равон ба гӯш мерасанд ва ё вазну қофия тақозо намудааст, кор гирифтааст;

– пасванди «-ак» тобишу ҷилоҳои зиёди услубиро дорост ва шоир бо назардошти ҷилоҳои мухталифи он вожаҳои зиёди омиёна соҳта, забони ашъорашро дилчашпу хотирмон намудааст;

– шоир дар ашъори ҳаҷвиаш нисбат ба ашҳоси касифу фиребгар ва манфур аз таркибу вожаҳои дурушту қабеҳи омиёна фаровон истифода кардааст;

– мусаллам аст, ки воҳидҳои рехта (фразеологизмҳо) яке аз унсурҳои муассиртарини забон ба шумор рафта, дар забони омма ҷойгоҳи хос доранд. Шоир аз ин унсурҳои намакину дилнишин дар ашъораш хеле устодона ва мушкифона истифода намуда, ҳалқияти ашъорашро афзун гардонидааст;

– бо вуҷуди он ки панду мақолҳои донишмандону мутафаккирон ба ҳукми анъана даромада, маълуму вирди забонҳо гаштаанд, лекин бештари зарбулмасалу мақолҳо моли ҳалқ буда, онҳо тули асрҳо аз тарафи мардум эҷод шудаанд. Шоир унсурҳои мазкурро ё айнан ва ё бо каму беш тағиирот дар мавқеъҳои хеле мувоғиқ корбаст намуданд;

– дар маҷмуъ, корбурди унсурҳои омиёна ашъори шоири хушқазвӯро ба ҳадди лозима равону гӯшнавоз ва хотирнишин намуда, ба ин васила, аз як тараф, таркиби луғавии забони адабиро ғанӣ гардонида бошад, аз ҷониби дигар, ҳалқият ва салосати ашъорашро дучанд намудаанд;

Асосҳои назарии таҳқиқ. Асосҳои назариявии таҳқиқро пажуҳишҳои забоншиносони маъруфи ватаний ва хориҷӣ, ба монанди Н. Маъсумӣ, Ш. Рустамов, Б. Камолиддинов, Ҳ. Мачидов, Р. Саидов, Р. Ғаффоров, Т. Мақсадов, С. Сабзаев, Ш. Кабиров, Белевская Е.Г., Будагов Р.А.,

Виноградов В.В., Винокур Г.О., Выходцев П.С., Головин Б.Н., Григорьева А.Д., Тинянов Ю.А., Шанский Н.М., Шмелев Д.Н. ва дигарон ташкил медиҳанд.

Асосҳои методологии таҳқиқ, асосан, методҳои усули тасвирий дар ҳамбастагӣ бо усули лексикӣ-семантикӣ ва муқоисавӣ мебошанд.

Аҳаммияти натиҷаҳои бадастовардаи довталаб барои дарёфти дараҷаи илмӣ дар амалия чунин тасдиқ карда мешавад, ки ҳар як таҳкики диссертационӣ вобаста ба ҳадафи хеш қадамест ба пеш, қушишест барои омуҳтани як паҳлуи забонӣ ва бештар маврид анҷом додани чунин пажуҳиш боиси қашфи паҳлӯҳои норавшани забон мегардад. Омузиши ҳусусиятҳои ҳоси унсурҳои омиёна дар ашъори Ашур Сафар дар шакли таҳқиқи алоҳида бори аввал баррасӣ мегардад ва бо ин далел метавон гуфт, ки дастовардҳои илмии он дар ҳалли як қатор масоили назариявии лексикӣ, услубӣ ва услубҳои фардӣ-эҷодии шоирони дигар ҳамчун асос ва замина ҳидмат менамояд. Таҳқиқи мавриди назар имкон медиҳад, ки дар оянда низ муқоисаи онҳо дар давраҳои таърихӣ барои мардуми тоҷик ва забони тоҷикӣ баррасӣ гашта, умумияту вижагиҳои онҳо муоина гардад.

Мавод ва натиҷаҳои таҳқиқро метавон барои таълими фанҳои таҳассусии лингвистӣ чун лексикология, таҳлили матни бадеӣ ва услубшиносӣ истифода бурд. Ҳамчунин, натиҷаю ҳулосаҳои диссертатсия ба нависандагон, муаллимони забон ва адабиёт, ба тартибдихандагони лугатҳои шевагӣ, муҳаққиқони шевашинос, таълифи китобҳои дарсии «Таърихи забони тоҷикӣ», «Лексикология»-и мактабҳои олӣ ва таҳсилоти ҳамагонӣ, ҳангоми гузаронидани курсҳои маҳсус ва семинарҳо ёрӣ ҳоҳад расонд.

Саҳми шаҳсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ дар он зохир мешавад, ки дар заминай осори илмии олимону муҳаққиқони ватанию ҳориҷӣ, асосу заминаҳои амалию назариявии таҳқиқи диссертациониро мушахҳас намуда, мавзӯъ ва масъалаи истифодаи унсурҳои омиёнаро дар доираи ашъори А. Сафар ҳамаҷониба ва низомнок таҳқиқу таҳлил кардааст. Масъалаҳои асосии дар диссертатсия таҳқиқшаванда аз ҷониби роҳбари илмӣ тарҳрезӣ шудаанд. Муаллифи диссертатсия оид ба унсурҳои забони омиёна дар ашъори Ашур Сафар таҳқиқот анҷом дода, ҳамзамон собит намудааст, ки омузиши унсурҳои забони омиёна дар ашъори Ашур Сафар мисли дигар қисматҳои забоншиносӣ дорон аҳаммияти муҳимми ҳам назариявӣ ва ҳам амалӣ мебошанд. Дар мақолаҳои нашрнамудаи муаллиф натиҷаи асосии таҳқиқ инъикос ёфтаанд.

Баррасии эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ нишон дод, ки дар таҳқиқи диссертационӣ аз концепсияҳои илмӣ ва назарияи забоншиносони ватанию ҳориҷӣ истифода шудааст. Дар маҷмуъ, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ аз дақиқияти маълумот, мутобиқат намудани ҳаҷми маводи таҳқиқ,

коркарди натиҷаҳои таҳқиқ, ҳачми интишорот ва интихоби методҳои таҳқиқ бармеояд. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмии натиҷаҳои таҳқиқи назарӣ пешниҳод гардидаанд.

Дар ҷаласаи шурои диссертационии 6D.KOA-021-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 16 марта соли 2023 дар бораи сазовор донистани Ҷалилова Аинварбӣ Нематовна ба дараҷаи илмии номзади илми филология қарор қабул карда шуд.

Ҳангоми овоздиҳии пинҳонӣ дар шурои диссертационӣ 11 нафар, аз ҷумла 5 нафар докторони илм аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ иштирок доштанд.

Дар овоздиҳӣ 11 нафар иштирок намуданд. Аз 15 нафар аъзои ба ҳайати шурои диссертационӣ шомилбуда овоз доданд: тарафдор – 11 нафар, муқобил – нест, бетараф – нест, бюллетенҳои беэътибор – нест.

Раиси шурои диссертационӣ,
доктори илми филология, профессор

Хочаев Д.

Котиби илмии шурои диссертационӣ,
доктори илми филология, профессор

Ҷураева М.

16-уми марта соли 2023